

IZAZOV NAŠOJ KOMPARATIVISTIČKI

(Slobodan P. Novak: *Komparativističke zagonetke*, Mala teorijska biblioteka 2. Izdavački centar »Revija« Radničkog sveučilišta »Božidar Maslarić«, Osijek 1979)

Tekstovi objavljeni u ovoj knjizi nastajali su u vrijeme kad se u našoj kao i u svjetskoj znanosti o književnosti već ozbiljno govorilo o krizi komparativne metode. Povijest nastanka tih tekstova daje autor »Na početku«.

Svjestan potrebe da se kritički pristupi nekim u hrvatskoj povijesti književnosti predloženim rješenjima, nudi nam autor svoja rješenja »sedam zagonetaka« vezanih uz dramske tekstove predrđžičevske i post-palmotičevske epohe (Zašto se okrenula Vetranovičeva Euridika, Fragmenti o »Vučistrah«), Kanaveličevo »Sužanjstvo srećno«, Talijanski izvor Gleđevićeve »Zorislave«, »Oton« Ivana Gundulića mlađeg na raskršću, Prvi »Metastasio po našu«, Što je tajna paške »Robinje«).

Pokazujući ponovno izvrsno snalaženje kako u našoj tako i u dramskoj produkciji uopće, S. P. Novak dopunjuje ili revidira poznate podatke onima iz još neistražena arhivskoga i rukopisnoga blaga naših i talijanskih biblioteka.

Bio izazov zagonetke veći ili manji, znanstvenik, ali i vješt pisac istovremeno, nalazi Novak načina da svoju temu učini čitaocu privlačnom i zanimljivom, a komparativnoj metodi daje nov čar i vraća staro dostojanstvo.¹

Sedam pruženih rješenja svakako su samo malen broj od onih koja pred nama još stoje nepostavljena i neispitana. Čitanje, međutim, svih

tih tekstova pokazuje autorovu želju da ne samo preispita i korigira mišljenja nekih povjesničara književnosti ili da odgovori na nekoliko postavljenih pitanja, nego još mnogo više: da pokaže da se naša starija književnost, u ovom slučaju dramska, uklapa ravnopravno u evropske tokove.² Ni u kojem slučaju nije samo plagijatorska i imitatorska, a u okvirima svoje vrste egzistira na specifičan način, čvrsto vezana uz naše tlo i našu kulturnu klimu. Što ponekad ne doseže visinu svojih uzora, nije uvijek njezin nedostatak, nego često kompromis i odgovor na zahtjev svoga doba u okviru svoje književne vrste.

Još se jednom potvrđuje da se estetska mjerila kojima pristupamo suvremenim književnim djelima ne mogu primjenjivati na književnu produkciju prošlosti, posebno ne na dramsku, gdje je scenska sastavnica, često zanemarivana, bitna i neodvojiva od tkiva djela.

I Vetranovičeva još primitivna dramaturgija u »Orfeu« i Kanaveličeva virtuoznost u »Vučistrah« imaju svoju svrhu, svoje htijenje i svoju uvjerljivost. Kako kaže Novak: »... upravo bi se najvredniji dosezi naše dramaturgije najbolje mogli vidjeti u izmijenjenom shvaćanju konvencije, u dijakronijskom shvaćanju konvencije kao osobnog, gotovo nacionalnog ritma, kao nove, tipično naše selekcije nametnute svijetu akcije...«.³ Svako djelo treba promatrati

¹ Stav autorov prema komparativistici i prijedloge daljnijega rada na tome području vidi u »Fragmentima o 'Vučistrah«', str. 23. i d.

² Usporedi posebno poglavlje »Zašto se okrenula Vetranovičeva Euridika«, gdje je naglašeno hrvatsko sudioništvo u kontinuitetu evropske književnosti.

³ Str. 39.

ravnopravnim sudionikom u totalitetu hrvatske dramske produkcije imajući, dakako, uvijek na umu da dometi pojedinog autora mogu biti viši ili niži.

Svako je poglavlje popraćeno iscrpnom bibliografijom, a na kraju je Kazalo imena.

I još — ipak — bilješka uz bilješku 9. na str. 11. Motiv o Orfeju postantičke su epohe primile zahvaljujući prvenstveno posredničkoj ulozi Boetijeve »*Consolatio Philosophiae*«, kako to i autor naglašava. U tkivo toga djela mitski su motivi uvedeni isključivo kao lirski ekskurzi, tj. u načelu antičkih poetika, u stihovanim formama. Tako je i motiv

Orfeja, oslonjen na Ovidijevu epsku obradu (u daktilskim heksametrima), dan kod Boetija, u 12. pjesmi III. knjige, u 58 glikoneja, tipičnih meličkih stihova. Citat, međutim, što ga Novak navodi kao Boetijev iz londonskog izdanja »*De consolatione Philosophiae*« iz 1823. sadržaj je epilija što ga je priređivač izdanja »*Ad usum Delphini*« 1679. napisao da bi olakšao čitanje svomu visokoplemenitom učeniku.

Ovu knjigu, izazov svima koji se bave komparativnim proučavanjima, treba preporučiti onima koji se na bilo koji način ozbiljno zanimaju poviješću naše dramske književnosti.

Marija Hosu

Jerzy Śliziński: Jan III Sobieski w literaturze narodów Europy, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1979, 438 str. 28 ilustr. u tekstu.

Kako u predgovoru knjizi (str. 7—12) kaže Jan Wimmer¹, poticaj za stvaranje ove studije bilo je nedovoljno isticanje uloge kralja Jana Sobjeskoga u obrani Beča 1673. g. u njemačkoj i austrijskoj historiografiji. Taj stav omalovažavanja u suprotnosti je s historiografskom tendencijom drugih evropskih naroda. Pisac predgovora iznosi historijske okolnosti i glavne događaje iz evropske i poljske povijesti koji su doveli Sobjeskoga na prijestolje, i u situaciju da brani Beč. Ukratko, Poljska je, zaračena s Turcima, u 17. st. doživjela velik poraz kod Kamjenca Podolskoga na poljskoj Ukrajini 1669. g. a 1673. Sobjeski je pobjedom nad Turcima kod Hoćima, nedaleko istoga Kamjenca, stekao toliku slavu da je bio izabran za kralja 1675. g. U kolovozu 1683. na čelu 70000 vojnika, od kojih 23000 Poljaka, došao je pod opsjednuti Beč, i 12. rujna razbio vojsku velikoga ve-

zira Kara Mustafe. Taj trenutak ocjenjuje Wimmer, slažući se s brojnim historiografima, prijelomnim u povijesti Evrope, posebno njezina jugoistočnoga dijela. Poraz Turaka bio je posljednji odbлесак poljske moći, a ujedno iskra koja je zasvijetlila nadom od Turaka porobljenim narodima južne Evrope.

Śliziński, autor nekoliko djela s područja kontakata poljske s drugim evropskim književnostima i monografije o Janu Sobjeskom u slovačkoj književnosti², u uvodu se

² Jan Sobieski w literaturze i folklorze słowackim w: *Związki i paralele literatur polskiej i słowackiej*, Wrocław 1972.

Z działalności literackiej braci czeskich w Polsce, Wrocław 1959. *Szenkiwiczyzna czeskie, Przegląd Zachodni*, 1959, br. 9/10. Z kontaktów Vuka Stefanovicia Karadžicia z Polakami, *Južno-slavenski filolog*, 1960, str. 201—212. *Veze Baltazara Bogišića s Poljacima, Anali Historijskoga instituta JAZU u Dubrovniku* 1959, g. VI—VII, str. 337—348. *Prijem crnogorskog »Imovinskog zakona« u Poljskoj, Istorijski zapisi, Cetinje* 1959, sv. XIV br. 1—2.

¹ Wimmer je autor djela: *Wyprawa wiedeńska 1683*, Warszawa 1957.

ograničuje od vrednovanja uloge Sobjeskoga u bečkoj bitki i njezina značenja za povijesne tokove i iznosi namjeru da svrati pažnju na lik Sobjeskoga u književnostima evropskih naroda od 1683. g. do danas.

Knjiga je podijeljena u devetnaest poglavlja. Trećina je, a to je razmjerno obujmu tekstovnog materijala, posvećena književnom stvaranju u Poljskoj, raspoređenom prema stilskim razdobljima. Ostali se dio osvrće na zapadnoslavensko, južnoslavensko i ukrajinsko stvaralaštvo, zatim na njemačko, talijansko, francusko, španjolsko i portugalsko, anglo-američko, skandinavsko, mađarsko, rumunjsko, grčko i napokon tursko. Već su u naslovima poglavlja s književnoga stanovišta vrednovana pojedina ostvarenja. Autor, naime, razlikuje književnost (literatura), pismene priloge (piśmiennictwo) i vijesti (głosy), pa su okviri njegovih istraživanja vrlo široki.

Autor poštuje kronologiju nastanka djela na pojedinom području. Brižno je skupljao materijal i uspijeo doći i do najnedostupnijih djela, neobjavljenih ili zabačenih u kakvim zaboravljenim izdanjima. Ukoliko su to manja ostvarenja (obično pjesme), daje njihov integralan tekst. Kolik je skupljeni materijal, može nam ilustrirati podatak da je u indeksu imena obuhvaćeno oko 900 osoba, od toga su 60—70% pisci i pjesnici o kojima se piše. Uz tekst su dane iscrpne bibliografske napomene o literaturi i izdanjima tekstova. Svoje navode autor redovito potkrepljuje citatima iz djela, na originalnome jeziku (tu ima dosta štamparskih pogrešaka) i u poljskome prijevodu.

Spomenimo da su prva djela nastala o Sobjeskom u Poljskoj na latinskome jeziku, a panegiričke su stihove pisali kako znalci tako i ne-

vježe. Naravno da je stvaranje na poljskome bogato i raznoliko. Jan III zainteresirao je ne samo rodoljube i kršćane, nego i prave umjetnike riječi. Često nepoštivanje povijesnih činjenica Ślizińskomu kao književnom kritičaru nije mjerilo vrednovanja, mada ga, dakako, ne voli. Stoga informira o vanjskim okolnostima i motivima pojedinih autora, a kao povijesno vrelo služe mu i pisma Jana Sobjeskoga ženi Mariji. Kad se radi o većim djelima, daje i njihov kratak sadržaj. Nijedna književna vrsta nije ostala nijema na ličnost Sobjeskoga. Uz izrazito lirski ostvarenja, velik je broj epskih u kojim je lik Sobjeskoga prikazan više ili manje objektivno. Uvijek je junak, katkada herojskih razmjera, što, među ostalim, svjedoči naslov epa Jędrzeja Wincentyja *Sobiesciada*. Priređivala su se i književna natjecanja na temu Sobjeskoga. Možemo se složiti sa Sadczewiczem kojega Śliziński citira na 163. str: »Jana III trzeba zaliczyć do osobistości historycznych przez ogół polski najbardziej znanych i lubianych«.

Što se tiče ostalih evropskih naroda, glasovi o Sobjeskom u vezi su s politikom koju su vodili u vrijeme opsade Beča i opasnoću koju su im predstavljali turski pohodi. Ako je njemačka historiografija pokušala umanjiti zasluge Sobjeskomu, njemačka je književnost to obilno nadoknadila. Ovoj je posvećeno stotinjak strana monografije Ślizińskoga, a posebno mjesto zauzimaju ovdje pisci iz Gdańska.

Zanimljivo je za nas svakako osvrnuti se na stranice što ih autor posvećuje hrvatskim pjesnicima. Petar Kanavelić posvetio je Janu Sobjeskomu pjesmu i dobio na nju odgovor od kralja. Spominje se Vitezović i Kačić, a kao kuriozitet nave-

dimo što se kaže za Jurja Križanića: ... , *chociaż nie napisał nic o odsieczu wiedeńskiej — nie zdążył — to jednak jak najbardziej był z nią związany. Walczył bowiem w szeregach wojsk polskich jako kapelan i poległ pod bramami Wiednia*» (str. 200).

Narodne pjesme s hrvatskoga i srpskoga područja, što ih je većinom skupio Karadžić (autor ga malo pretjerano zove »tvorca współczesnego serbochorwackiego języka literackiego« — str. 204) pjevaju kojekako o Janu Sobjeskom, pretjerujući, mijenjajući i njegovo ime i rod i ulogu u turskom ratu, ali se među njima nalaze i takve koje se drže povijesnih činjenica do u najsitnije pojedinosti (rjeđe). Završavajući to poglavlje kaže Śliziński: »Obraz króla

polskiego najwyraźniej utrwalił sie w ludowej twórczości Chorwatów, których liczne pieśni odsieczu wiedeńskiej stoją pod względem wierności i poziomu artystycznego na bardzo wysokim poziomie« (str. 218).

Vrijednost je djela posebno u tome što su na jednom mjestu skupljeni podaci o prebogatoj literaturi nastaloj na temu ličnosti Jana Sobjeskoga, iz čega se vidi gledanje epoha kako na kralja Jana, tako i na kršćansko-turske odnose u 17. st. Pokazuje ujedno i svijest Poljaka o vrijednosti vlastite uloge u evropskoj povijesti, a sve je to utemeljeno na čvrstim osnovama evropske književne tradicije, od folklorne do neolatinističke.

Marija Housu

MIRKO KRATOFIL: BIBLIOGRAFSKI PREGLED HISTORIOGRAFSKIH RADOVA O DUBROVNIKU OBJAVLJENIH TIJEKOM 1979. GODINE

Nastavljajući objavljivanjem pregleda radova o Dubrovniku iz proteklog sveska »Anala«, zadržali smo isti kriterij: obrađeni su radovi tiskani u obliku knjiga, te rasprave i članci objavljeni u časopisima i zbornicima. U ovom pregledu obrađeni su i radovi iz proteklog razdoblja (1976—1979) koji iz bilo kojeg razloga ranije nisu bili obuhvaćeni. Također će radovi koji su zbog zakašnjenja izlaženja časopisa i zbornika te njihovog zakašnjelog dolaska u biblioteke biti uvršteni u idući pregled.

Popis kartica
Anali, — Anali Historijskog
Dubrovnik — odjela Centra za
znanstveni rad
Jugoslavenske
akademije u
Dubrovniku

JIČ — Jugoslavenski
istorijski časopis
Kronika — Kronika Zavoda za
književnost i
teatrologiju JAZU

I. POVIJEST

(politička, pravna i dijelom
gospodarska)

BEZIĆ — BOŽANIĆ, Nevenka
Majstori Dalmacije. IX—XVIII
stoljeće. Split, Mogućnosti, 1978. m8^o
277 str. (Biblioteka »Mogućnosti«)

— Sadržava abecedno poredane podatke o zlatarima majstorima oružja i različitih metalskih struka, drvorezbarima, intarzištima, lončarima, staklarima, štukaterima, graditeljima orgulja, veziocima, urarima, majstorima zavjesa i dr.